

Hibrit Savaş, Bir Savaş Aracı Olarak Göç Silahı ve Rusya Uygulaması

Hybrid Warfare, Migration Weapon as a Warfare Tool and the Practice of Russia

Selin BAŞER^B

Özet

Dünyanın durmaksızın devam eden değişimi ve dönüşümüne paralel olarak savaş kavramı da dönüşüme uğramış; günümüzdeki savaş ve çatışma yöntemleri "hibrit" bir yapıya bürünmüştür. Bu çerçevede, hedef öznenin zayıf yönlerine göre özel olarak yapılandırılmış, geleneksel ve geleneksel olmayan yöntemleri bir arada içeren hibrit savaş ve stratejilerin kullanımı günden güne artmıştır. Hibrit çatışma ortamında başvurulan en etkili araçlardan birisi de göçün ve özellikle toplu göçlerin, belli amaçlara ulaşmak için kasten kullanılmasıdır. Böyle bir kullanım, literatürde "göçün silah olarak kullanılması" veya kısaca "göçün silahlaştırılması" olarak ifade edilmektedir. Bu çalışmanın öncelikli amacı, günümüzün hibrit çatışma ortamında göçün silah olarak kullanılmasının ne anlam ifade ettiği ve bunun ne şekillerde mümkün olabileceği konusunda okuyucunun aydınlatılmasıdır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise göçü silah olarak kullanma konusundaki ustalığıyla diğer uluslararası aktörlerden ayrılan Rusya'nın uygulamalarına yakından bakılmış ve en çok başvurduğu göç silahları tespit edilmeye çalışılmıştır. Böylelikle bugüne kadar üzerinde fazlaca çalışılmamış olan göçün silahlaştırılması konusunda literatüre katkı sağlanmasının yanı sıra Rusya'nın, bugüne kadar yürüttüğü savaş ve operasyonlar dahilinde başvurduğu göç silahlarına ilişkin olarak, okuyucuya daha derinlikli bir bakış açısı kazandırılması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hibrit Savaş, Hibrit Çatışma Ortamı, Göçün Silah Olarak Kullanılması, Göçün Silahlaştırılması, Rusya.

Hybrid Warfare, Migration Weapon as a Warfare Tool and the Practice of Russia

Abstract

In parallel with the continuous change and transformation of the world, the concept of war has also undergone a transformation; today's war and conflict methods have taken on a "hybrid" structure. In this context, the use of hybrid strategies, which are specially structured according to the weaknesses of the target subject and include a combination of traditional and non-traditional methods, has increased day by day. One of the most effective tools used in a hybrid conflict environment is the deliberate use of migration, and especially mass migration. Such a use is named in the literature as the "weaponization of migration". The primary purpose of this study is to enlighten the reader about what it means to use migration as a weapon in today's hybrid conflict environment and how it can be realized. In the second

part of the study, the practices of Russia, which is distinctive among other international actors with its mastery in weaponization of migration, are closely examined and the most effective migration weapons of Russia are tried to be determined. Thus, in addition to contributing to the literature on the weaponization of migration, which has not been studied much until now, it is also aimed to provide the reader a more in-depth perspective about Russia's migration weapons it has used within the scope of its wars and operations.

Keywords: Hybrid Warfare, Hybrid Conflict Environment, Use of Migration as a Weapon, Weaponization of Migration, Russia.

Atıf için (how to cite):

Başer, S., (2022). Hibrit Savaş, Bir Savaş Aracı Olarak Göç Silahı ve Rusya Uygulaması Fenerbahçe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2022;2(2), 238-257.

1.GİRİŞ

Günümüzde savaş algısı ve kullanılan çatışma yöntemleri geçtiğimiz yüzyıla göre oldukça farklıdır. Prusyalı General ve teorisyen Carl von Clausewitz'in "her çağ kendi savaşını yaratır" sözünü doğrular şekilde, dünyanın teknolojik gelişmelerin öncülüğünde süregelen değişim ve gelişimine paralel olarak, savaş kavramı da dönüşüme uğramıştır (Hoffman, 2007, s. 11).

Özellikle, 11 Eylül 2001'de Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunan Dünya Ticaret Merkezi'ne büyük gövdeli uçaklarla gerçekleştirilen saldırılar, savaşın geçirdiği dönüşümle birlikte günümüzde ne kadar tehlikeli ve öngörülemez hale geldiğini ortaya koymuştur. Bu tarihten sonra dünyanın, konvansiyonel savaflara göre pek çok yönden farklılık arz eden yeni nesil bir savaş çağının başladığı gerçeği ile yüzleştiği kabul edilebilir (Hoffman, 2007, s. 11; Özer, 2018, s. 30). Bu yeni nesil savaş çağının içinde, her biri kendine has özellikler taşıyan birçok savaş türü ve söz konusu savaflara yön veren pek çok farklı strateji ortaya çıkmıştır.

Yeni savaş çağı ile birlikte tanımlanan ve son zamanlarda belki de en çok gündeme gelen savaş türü hibrit savaştır. Hibrit savaş, içerisinde geleneksel savaş yöntemleri ve konvansiyonel güç kullanımının yanında düzensiz taktik ve oluşumları, gelişigüzel şiddet ve zorlama içeren terörist eylemleri ve kriminal kargaşa gibi unsurları aynı anda barındıran bir savaş türü olarak ifade edilmektedir (Hoffman, 2007, s. 29; Özer, 2018, s. 41). Bir başka tanıma göre hibrit savaş, ulus devletlerin yanı sıra devlet dışı aktörler tarafından uygulanabilen, konvansiyonel askeri yetenekler ve taktiklerin yanında, konvansiyonel olmayan terörizm, şiddet ve kaos türleri ile siber savaş, finans ve medyanın kullanımı gibi unsurları bir arada içeren bir savaş türüdür (Josan ve Voicu, 2015, s. 50; Özer, 2018, s. 41). Yapılan tanımlar dikkate alındığında bu savaş türünün, "eski" ve "yeni"den oluşan, düşmanın pek çok zayıf noktasını aynı anda hedef alan, farklı stratejilerin kullanıldığı, çok boyutlu bir yapı olarak ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Söz edilen özellikleri sebebiyle de hibrit savaş, öngörülemez, tahmin edilemez ve bu nedenle savunma yapmanın son derece güç olduğu, korkutucu bir bileşim olarak nitelendirilebilir. Bu konuda uzman askeri analistlere göre hibrit savaş, ilgili aktörlerin, düşmanlarının zayıflıklarını hedef alan özgün kombinasyonlar ve benzersiz hibrit tehditleri bir arada kullandığı, adeta 21. yüzyılı tanımlayıp bu yüzyıla damgasını vuran, yeni savaş türü olacaktır (Josan ve Voicu, 2015, s. 50).

Hibrit savaş içerisinde, savaşı yürüten aktörlerce kullanılacak en etkili araçlardan birisi de göç ve özellikle toplu göçlerdir (Łubiński, 2021, s. 44). Esasen insan topluluklarının kümülatif hareketi ve göçler, herhangi bir silahlı çatışmanın yürütülmediği ortam ve durumlarda belli amaçlara yönelik olarak kullanıldığında, tek başına “hibrit tehdit” olarak kabul edilmektedir (Liang ve Xiangsui, 2002, s. 123; Monaghan, 2021, s. 89). Göç hareketleri, geleneksel savaş yöntemleri ve silahlı çatışmaların yanı sıra kullanıldığında ise “hibrit savaş” içerisinde başvurulabilecek bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çerçevede göçün adeta bir “silah” olarak ve yürütülen bir savaşın varlığı durumunda bir savaş aracı olarak kullanılabilirliği anlaşılmaktadır. Peki göçün bir silah veya bir savaş aracı olarak kullanılması tam olarak ne anlama gelmektedir? Böyle bir kullanım ne şekillerde söz konusu olabilir? İşte bu makalede öncelikle bu soruları yanıtlamak için “göçün silah olarak kullanılması” veya kısaca “göçün silahlaştırılması” adı altında devlet veya devlet dışı aktörlerin, belirli amaçlarla, zaman zaman içerisinde geleneksel unsurları da barındıran bir savaşta, kimi zaman da sözde şiddet içermeyen bir yöntem olarak tek başına göçü kullanması; bir başka deyişle, amaçlarına ulaşmak için göçten yararlanması konusu hakkında kısaca bilgi verilmiştir.

Savaş ve barış dönemleri arasındaki sınırların iyice kaybolmasına neden olan yeni nesil savaş çağı ve hibrit savaşlar çerçevesinde, pek çok devlet ve devlet dışı aktörün, sözde şiddet içermeyen bir yöntem olarak göçü günden güne daha fazla silahlaştırmaya başladığı görülmektedir (Steger, 2017, s. 1).

Öte yandan uluslararası alanda bazı aktörlerin geleneksel olmayan, sofistike savaş taktikleri ve bu çerçevede göçü silah olarak kullanma konusunda, diğer aktörlere göre çok daha ustaca bir görüntü çizdiği de bir gerçektir. Bu konuda Rusya, diğer aktörler arasında bir adım öne çıkmaktadır. Rusya'nın 24 Şubat 2022 tarihinde Ukrayna'ya karşı başlattığı ve o tarihten beri devam eden “askeri operasyon”, Rusya'nın hibrit savaşlar ve bu kapsamda göçün silahlaştırılması konusundaki deneyim ve becerilerinin yakından incelenmeye değer olduğunu bir kere daha göstermiştir. Ukrayna'ya karşı açtığı bu son savaştan önce de Rusya'nın tarihinde, en yakını 2014'te gerçekleşen Kırım'ın ilhakı olmak üzere, hibrit savaş ve hibrit savaş dahilinde uygulanan stratejilerden biri olan göçün silahlaştırılması konusunda pek çok etkili uygulamaya rastlanmaktadır.

Bu kapsamda makalenin ikinci kısmının birinci bölümünde, Rusya'nın yıllardan beri “düşmanlarına” karşı istikrarlı şekilde yürüttüğü hibrit savaş ve stratejiler dahilinde, göçü silah olarak kullanma konusundaki genel uygulamaları üzerinde durulmuştur. Bunu müteakip, Rusya'nın halen aktif şekilde kullanmakta olduğu veya aktif olarak kullanmayı sürdürmese dahi günümüzde etkilerini devam ettiren göçün silahlaştırılması yöntemleri, örnekleriyle birlikte yakından incelenmiştir.

Makalenin genelinde kullanılan metodoloji, ilgili ulusal ve uluslararası literatürün taranması; kitap, süreli yayınlar, raporlar ve basın haberlerinin incelenmesinden oluşmaktadır.

Bu çerçevede makale ile öncelikle, hem akademide bugüne kadar üzerinde yeterince çalışılmamış hem de yıkıcı etkilerine rağmen “bir savaş aracı” olarak yeteri kadar dikkate alınmamış olan göçün silahlaştırılması konusunda okuyucuya genel bir perspektif sağlanması hedeflenmektedir. Buna ek olarak, özellikle son yıllarda gerçekleştirdiği uygulamalar ve bu uygulamalarla bağlantılı yoğun göç hareketlerinin özellikleri dikkate alındığında, göçün silahlaştırılması konusunda diğer uluslararası aktörlerden ayrılan Rusya'nın, uygulamalarının yakından incelenmesinin de hem Rusya'nın bugüne kadarki operasyon ve eylemlerinin daha iyi anlaşılmasını, hem de atmakta olduğu ve önümüzdeki

dönemde atabileceği adımların daha derinlikli bir bakış açısıyla değerlendirilmesini sağlayacağı düşünülmektedir.

2. “Göçün Silah Olarak Kullanılması” veya “Göçün Silahlaştırılması”

2.1. Kavram ve Kavramın Gelişimi

“Göçün silahlaştırılması”¹ kavramını ilk defa, Amerikalı siyaset bilimci Kelly Greenhill kullanmış ve akademiye tanıtmıştır (Schoemaker, 2019, s. 364). Greenhill ayrıca göçün silah olarak kullanılması konusunu, bugüne kadar pratikte gerçekleşen pek çok uygulamayı da ortaya koymak suretiyle son derece ayrıntılı çalışmış ve bu konu üzerine yaptığı pek çok çalışmayla literatüre ciddi katkılar sağlamıştır². Greenhill göçün silahlaştırılmasını “siyasi ve askeri amaçlara yönelik operasyonel ve stratejik araçlar olarak nüfus hareketlerinin manipülasyonu” şeklinde tanımlamıştır (2008, s. 7). Burada sözü edilen manipülasyon, doğrudan gerçekleştirilen eylemler yoluyla olabileceği gibi, hedef alınan özneye karşı belirli bir yönde eyleme geçileceği konusundaki tehditlerle de yapılabilir (Steger, 2017, s. 5).

Diğer yandan her ne kadar “göçün silahlaştırılması”, sonradan yaratılan bir kavram ise de önceki yıllarda, devletlerin ve hükümetlerin göçü bir dış politika aracı olarak kullanmasına dair çalışmaların yapılmış olduğu görülmektedir. Hükümetlerin bir dış politika aracı olarak, belli amaçlarla, düzenli şekilde göç dalgaları yarattığı tezini ilk olarak Teitelbaum (1984, s. 437) ve Weiner (1992, s. 100) ortaya atmışlardır (Steger, 2017, s. 3). Teitelbaum bu konuda, Amerikan vatandaşlarının Meksika (şimdiki Texas) göç ettirilmesi, Birleşik Krallığın özellikle mahkumları zorunlu göç yoluyla kuzey Amerika ve Avustralya’ya göç ettirmesi, İsrail’in Batı Şeria’da izlediği yerleşim politikası, Rus tarihi boyunca sebep olunan birçok kitlesel göç hareketi gibi örnekler vermektedir (1984, s. 438).

Teitelbaum ve Weiner’den sonra devletlerin kasten göç hareketleri başlatması ve bunu yaparken güttükleri amaçları daha geniş şekilde ortaya koyan çalışmalar da yapılmıştır (Jacobsen, 1996, s. 665).

Göçün silah olarak kullanılmasının günümüz koşulları çerçevesinde ne şekilde anlaşılması gerektiği düşünülecek olunursa, Greenhill tarafından yapılan ve yukarıda yer verilen tanımın bir adım ötesine geçilmesi gerekir. Gerçekten Greenhill’in tanımı, göçün silah olarak kullanılmasının ne olduğuna dair temel fikir veren bir tanım olmakla birlikte dünyada yaşanan gelişmeler ve değişimler, söz konusu kavramın daha geniş bir açıdan ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Örneğin, göçün silah olarak kullanılmasının arkasında yalnızca siyasi veya askeri amaçlar bulunabileceğini kabul etmek, günümüz koşulları ile uyumlu olmayacaktır.

Bu kapsamda “göçün silah olarak kullanılması” veya “göçün silahlaştırılması”, 1) bir aktör tarafından planlı şekilde kasten yaratılan veya 2) belirli sebeplere bağlı olarak daha önceden oluşan ya da 3) bir üçüncü aktör tarafından başlatılan iradi veya zorlamaya dayalı göç ve mülteci hareketlerinin, siyasi, ekonomik, askeri ve sair amaçlarla kullanılması şeklinde tanımlanabilecektir (Steger, 2017, s. 6). Buradaki kullanım ile kastedilen, esasında bir suistimal ve kötüye kullanımdır. Söz konusu kötüye

¹ Kavramın İngilizce karşılığı “weaponization of migration”dır.

² Greenhill’in göçün silahlaştırılması ile ilgili bazı yayınları şu şekilde belirtilebilir: Greenhill, K. M., (2002a), Engineered Migration and the Use of Refugees as Political Weapons: A Case Study of the 1994 Cuban Balseros Crisis, *International Migration*, 40 (4), 39-74. <https://doi.org/10.1111/1468-2435.00205>; Greenhill, K. M., (2002b), Extortive Engineered Migration: Asymmetric Weapon of the Weak, *Conflict, Security & Development*, 2 (03), 105-116. DOI: 10.1080/14678800200590622; Greenhill, K. M., (2008), Strategic Engineered Migration as a Weapon of War”, *Civil Wars*, 10 (1), 6-21; Greenhill, K. M., (2010), *Weapons of Mass Migration: Forced Displacement, Coercion, and Foreign Policy*, Ithaca, New York: Cornell University Press; Greenhill, K. M., (2016), Migration as a Weapon in Theory and Practice, *Military Review*, 96 (6), 23-36.

kullanımı kimlerin yapabileceği konusunda bir sınırlama bulunmamaktadır. Gerek ulus devletler gerekse devlet dışı aktörler (Avrupa Birliği, NATO gibi hükümetler arası örgütler; Uluslararası Af Örgütü gibi hükümet dışı örgütler de dahil, ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere) göçü silah olarak kullanabilir. Yine yukarıda da vurgulandığı gibi göçün kötüye kullanımı yalnızca siyasi veya askeri amaçlara ulaşılması ile sınırlı olmayıp, çok çeşitli amaçlarla gerçekleştirilebilir.

Girişteki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, göçün ilgili aktör tarafından bir hibrit savaş stratejisi olarak, savaş içinde izlenen diğer stratejileri destekleyici bir konumda kullanılması mümkün olduğu gibi hibrit savaşın ayırıcı unsuru olan silahlı şiddetin bulunmadığı durumda, sözde şiddet içermeyen bir strateji olarak tek başına da kullanılması mümkündür. Yine önceden belirtildiği gibi bu ikinci haldeki kullanımda göç hareketleri bir “hibrit tehdit” olarak sınıflandırılacaktır (Łubiński, 2021, s. 46-47).

Bazı durumlarda göçün bir silah olarak kullanıldığı, ilgili aktörün niyetini ortaya koyan açık beyanlarından veya hareketlerinden kolaylıkla anlaşılabilir. Tarihte bu tarz örnekler hiç de az değildir. Söz konusu olaylar, göçün silahlaştırılmasının tipik örnekleri olarak kabul edilebilir. Bu konuda sıklıkla atıf yapılan olaylardan biri, 1980 yılında Fidel Castro'nun, Amerika Birleşik Devletleri'nden siyasi imtiyazlar elde etmek için, 100,000'den fazla Kübalıyı topluca ABD'ye iltica etmesi için teşvik ettiği, Mariel göçü olarak geçen olaydır (Greenhill, 2010, s. 89-106; Steger, 2017, s. 1; Financial Times, 2021). Yakın tarihte göçün çok açıkça silahlaştırıldığı olaylardan biri de 1969-2011 yılları arasındaki Libya Lideri Muammer Kaddafi'nin, Avrupa'yı Afrikalı göçmenleri kullanarak tehdit etmesidir. Kaddafi, 2010 yılında İtalya'ya gerçekleştirdiği bir ziyaret sırasında, Libya'dan İtalya'ya ulaşmaya çalışan illegal Afrikalı göçmenleri kastederek, "Avrupa'ya girmek isteyen milyonlarca kişi düşünüldüğünde, yarın Avrupa, artık Avrupalılardan oluşmayabilir ve hatta siyaha bürünebilir" ifadelerini kullanmış ve AB'nin kaçak göçmen geçişini durdurması için Libya'ya en az 5 milyar Euro ödemesini istemiştir (BBC News, 2010).

Bununla birlikte göçü silahlaştıran aktörler, niyetlerini her zaman bu örneklerde olduğu gibi açıkça ortaya koymamakta; bazen çok daha incelikli ve algılanması güç bir şekilde hareket etmektedirler. Böyle durumlarda, ilgili aktör tarafından izlenen stratejinin etkileri uzun süre sonra, çoğunlukla bu konuda bir şey yapmak için çok geç olduğunda fark edilmektedir. Dolayısıyla özellikle gizlice kullanıldığı durumlarda “göç silahı” çok daha korkutucu ve zararlı bir hal almaktadır. Makalenin ikinci bölümünde daha net görüleceği gibi Rusya bu şekilde gizlilikle hareket eden ve yaptığı propagandalarla hedef şaşırtma konusunda da son derece başarılı olan aktörlere çok iyi bir örnektir.

Göçün silahlaştırılması teriminin yaratıcısı ve bu konuda literatüre en geniş katkıyı sunan Kelly Greenhill (2008, s. 8), devletlerin kasten yarattıkları göç hareketlerini “stratejik olarak inşa edilmiş göç”³ şeklinde isimlendirmiş ve bu kavramı dört başlık altında sınıflandırmıştır. Bunlar; 1) mülksüzleştirme (evden çıkarma, kamulaştırma gibi fiillerle) (“dispossesive”), 2) sınır dışı etme (“exportive”), 3) askerleştirilmiş/militarize (“militarized”) ve 4) zorlayıcı (“coercively engineered”) türlerdir.

Yaptığı çalışmalarda Greenhill, daha çok silahlaştırılmış göçün zorlayıcı varyantına odaklanmış ve özellikle bu alanda çalışmıştır. Ayrıca Greenhill, göçü silah olarak kullanan aktörler olarak yoğunlukla devletlerin birbirlerine karşı gerçekleştirdiği uygulamalar üzerinde durmuş ve özellikle örnek olayların tespit edilip sunulması konusunda bu alana muazzam katkı sağlamış olmakla birlikte devlet dışı

³ Greenhill'in kullandığı İngilizce orijinal ifade “strategically engineered migration”dir.

*Sorumlu yazar: selbaser@gmail.com

aktörlerin göçü silahlaştırması ve buna dair yaşanmış örnekler ile fazlaca ilgilenmemiştir (Steger, 2017, s. 4).

Diğer yandan günümüzün koşulları ve çatışma ortamları dikkate alındığında, göçün zorlayıcı varyant dışında, pek çok farklı şekilde silah olarak kullanılmasının mümkün olduğunu anlamak zor olmayacaktır. Buna ek olarak göçün devletler dışındaki aktörler tarafından da silahlaştırılmasının pek tabii mümkün ve yaygın olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Bu çerçevede devletler arasında gerçekleşen göçler kadar devlet içerisinde, farklı yapılar seviyesinde gerçekleşen göçle bağlantılı konuların da kasten yönlendirilip, kötüye kullanılarak göçün silahlaştırılmasına örnek teşkil edebileceği kabul edilmelidir. Ayrıca göçü, yine devletler dışındaki aktörlerden biri olarak hükümetler arası örgütlerin de (AB gibi) silah olarak kullanabileceği dikkate alınmalıdır (Steger, 2017, s. 4). Kanaatimizce, göçü silahlaştırabilecek aktörler konusunda olabildiğince geniş bir bakış açısı benimsenmeli, hükümetler ve ortak bir kimlik taşıyan grupların da (siyasi, ekonomik, dini gruplar vs.) göçü silah olarak kullanan aktörler olabileceği göz önüne alınmalıdır. Aynı geniş bakış açısı, bir sonraki başlıkta ortaya konulan göçün silahlaştırılma biçimleri açısından da benimsenmelidir.

Öte yandan devletlerin diğer aktörlere göre göçü çok daha fazla silahlaştırdığı ve bu konuda bir uzmanlık geliştirmeye çok daha meyyal olduğu da bir gerçektir. Bu makalenin ikinci bölümünde incelenen, Rusya'nın çok çeşitli uygulamaları da bu hususu doğrulamaktadır.

2.2. Göçün Silahlaştırılmasının Türleri

Yakın zamanda yapılan bir çalışmaya göre, göçün hangi biçimlerde silah olarak kullanılabilmesine ilişkin olarak yedi farklı kategori ortaya konulmuştur (Steger, 2017, s. 6). Bunlar, 1) zorlayıcı (coercive), 2) mülksüzleştirme (dispossessive), 3) sınır dışı etme (expulsive), 4) ekonomik (economic), 5) beşinci kol (fifth column), 6) askerileştirilmiş/militarize (militarized) and 7) siyasi (political) türlerdir. Ancak daha önce de ifade edildiği gibi, bu konuda geniş bir bakış açısı benimsenmeli ve sınıflandırma sınırlayıcı olarak düşünülmemelidir. Bir başka deyişle, göçün bu türler dışında, çok farklı şekillerde de silahlaştırılması söz konusu olabilecektir. Zira burada ortaya konulan varyantlar, gelişen ve değişen koşullar çerçevesinde sürekli gelişip çeşitlenmeye devam etmekte olup, bu dinamik yapının tek sınırı, Steger'in de ifade ettiği gibi ne yazık ki ilgili aktör ve politika yapıcıların hayal gücüdür (2017, s. 1).

Göçü silah olarak kullanan bir aktör, yalnızca tek bir türü kullanarak (örneğin zorlayıcı varyant) faaliyet gösterebileceği gibi uygulamada ilgili aktörlerin genellikle birkaç türü bir arada, kombine bir şekilde kullandığı görülmektedir (Steger, 2017, s. 9). Bu durum, günümüzdeki savaş ve tehditlerin "hibrit" doğası ile de uyusmaktadır.

Bugüne kadarki örnekler genel olarak değerlendirildiğinde, devletlerin diğer aktörlere kıyasla göç silahına daha fazla başvurduğu ve bunu yaparken göçün silahlaştırılmasının pek çok farklı türünü çeşitlilikle kullanarak, çok daha geniş bir alanda hareket ettiği anlaşılmaktadır. Buna karşılık, devletler dışındaki aktörlerin, göçü silah olarak kullanma oranlarının çok daha düşük olduğu ve bu silaha başvurdukları nadir zamanlarda da ortaya konulan varyantların yalnızca sınırlı bir kısmını kullandıkları gözlemlenmektedir (Steger, 2017, s. 10). Bu çerçevede, örneğin AB gibi hükümetler arası örgütler göçün silahlaştırılmasına çok daha sınırlı şekilde başvurmakta olup, buna sebep olarak, izlenen her bir strateji ve alınan her bir karar için, bu tür örgütlerin fazla sayıda, çatışan menfaatlere sahip paydaşının görüş birliği yapmasının zorluğu gösterilmektedir (Steger, 2017, s. 9-10). AB ve benzeri örgütlerin genellikle ekonomik gerekçelerle kurulduğu dikkate alındığında, üyelerin görüş birliği yapmasının en muhtemel

olduğu konu ekonomidir; dolayısıyla hükümetler arası örgütler daha çok göçün silahlaştırılmasının ekonomik veya (yine bir ucu ekonomiye dokunan gerekçelerle) zorlayıcı varyantlarına başvurumaktadırlar (Steger, 2017, s. 11).

Bunun yanı sıra, devletlerin yönetim biçimlerinin de (demokrasiler, otoriter yönetimler vs.) başvurdukları göç silahları konusunda belirleyici olabildiği görülmektedir (Steger, 2017, s. 10).

Aşağıda göçün silahlaştırılmasının türleri kısaca açıklanmıştır.

2.2.1. Zorlayıcı (Coercive)

Göçün silahlaştırılmasının zorlayıcı türü, bir aktör, hedef öznenin bazı davranışlarını değiştirmesini sağlamak veya özellikle siyasi konularda ondan birtakım tavizler elde etmek için bir dış politika aracı olarak göçü kullandığında veya kullanacağına yönelik tehditte bulunduğu ortaya çıkar (Greenhill, 2008, s. 8; Steger, 2017, s. 7).

Göçün silahlaştırılmasının zorlayıcı türünün, hedef olarak seçilen özneler üzerinde oldukça etkili olduğu ve onları köşeye sıkıştırmada son derece başarılı olduğu görülmektedir. Kelly Greenhill de (2010, s. 2), zorlayıcı varyant için “ziyadesiyle kuraldışı bir ikna türü” ifadelerini kullanmıştır.

Zorlayıcı varyantın kullanımıyla birlikte, hukukun bir silah olarak kullanılması anlamına gelen “lawfare” kavramı da (Kittrie, 2016; Martin, 2019) sıklıkla gündeme gelmektedir. Zira göçü “zorlayıcı” şekilde kötüye kullanan aktörün, hedef özneyi köşeye sıkıştırmak ve onun uluslararası alandaki itibarını zedelemek için uluslararası hukukun insan hakları, mülteciler ve göçmenlere dair önemli sözleşme ve protokollerini de bir araç olarak kullanması sıkça karşılaşılan bir durumdur.

Rusya, İran ve Pakistan, zorlayıcı silahlaştırılmış göçü başarılı şekilde kullanan devletler arasında gösterilmektedir (Steger, 2017, s. 12). Göçün silahlaştırılmasının zorlayıcı türünün çok yakın zamanda gerçekleşen bir örneği de Belarus devlet başkanı Aleksander Lukaşenko’nun, AB’nin kendisine uyguladığı yaptırımlara karşılık vermek için, Orta Doğu’dan AB’nin dış sınırlarına doğru yönlendirdiği mülteci hareketleridir. “Avrupa’nın son diktatörü” olarak anılan Lukaşenko’ya (BBC News Türkçe, 2020), otoriter politikaları, seçimlere hile karıştırması ve insan haklarını hiçe sayan uygulamaları nedeniyle ABD ve AB ciddi yaptırımlar uygulamışlardır (Goldenzien, 2021). Lukaşenko önderliğinde Belarus, AB’nin uyguladığı yaptırımlara karşılık olarak Haziran 2021’den itibaren, önce Litvanya, daha sonra ise Letonya ve Polonya’nın bulunduğu AB’nin dış sınırlarına doğru, insanların bu bölgelere daha kolay ulaşabilmesi için uçuş ve dahili ulaşım organizasyonları yapmaya başlamış (European Council, 2022), Belarus’a yolculuk eden kişilerin seyahat öncesinde vize alması gerekliliğini de kaldırıp, ulaşım üzerine turistik vize alma imkanını getirerek vize kurallarını olabildiğince gevşetmiştir (Goldenzien, 2021). Belarus’un bu ve benzeri uygulamalarıyla, AB’ye doğru, çoğunluğu Irak, Afganistan ve Suriye vatandaşlarından oluşan yoğun mülteci hareketleri oluşmuş ve bu durum AB’de bir alarm haline geçilmesine sebebiyet vermiştir (European Council, 2022). Belarus’un bu uygulaması aynı zamanda mültecilere ilişkin uluslararası sözleşmeler ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin konuya ilişkin içtihatları doğrultusunda, “sığınmacıların geri gönderilmemesi ilkesi” ile bağlı olan AB’yi köşeye sıkıştırması ve onun ilgili ilkelere bağlılığını ciddi bir testten geçirmesi sebebiyle, lawfare’in tipik bir görünümü olarak kabul edilebilir. Diğer yandan Belarus’un bu uygulamasının Rusya’nın taktik kitabından alındığı ve dahası, Lukaşenko’nun arkasında yönlendirici olarak Putin’in bulunduğu, haklı olarak birçok kaynakta ifade edilmiştir (Goldenzien, 2021; The Washington Post, 2021).

2.2.2. Mülksüzleştirme (Dispossessive)

Göçün silah olarak kullanılmasının mülksüzleştirme yoluyla ortaya çıkan türü genellikle, ilgili aktörün hedef öznenin hakimiyetinde bulunan elverişli toprak ya da kaynakları ele geçirmek amacıyla göçü bir araç olarak kullanması durumunda ortaya çıkar (Steger, 2017, s. 7). Siyasi, etnik ya da ekonomik açıdan tehdit olarak algılanan bir grubun tasfiye edilmesi şeklinde beliren etnik temizlik hareketleri de mülksüzleştirme formu içerisinde değerlendirilebilecektir (Greenhill, 2008, s. 8).

Göçün mülksüzleştirme yoluyla silahlaştırılmasına başvuran aktörlerin çoğunlukla devletler olduğu görülmektedir (Steger, 2017, s. 25). Bununla birlikte, devlet dışı aktörler ve belli grupların da (örneğin etnik gruplar) bu varyanta başvurmaları mümkündür.

Mülksüzleştirme yoluyla göçü silahlaştırmanın birinci alt türü olan, elverişli topraklar ve kaynakları ele geçirmek üzere kullanılan türüne verilebilecek tipik örneklerden bir tanesi, İsrail'in, Batı Şeria'nın ileride Filistin hakimiyetine geçmesini engellemek için, bölgede Yahudi yerleşimlerini teşvik eden politikalarıdır (Steger, 2017, s. 25-26). İsrail'in göçü bu şekilde silah olarak kullanmasında, diğer sebeplerin yanı sıra, söz konusu bölgede yer alan tarımsal ve doğal kaynaklar da önemli bir etkidir (Lovatt ve Toaldo, 2015, s. 3-4).

Mülksüzleştirme yoluyla göçün silahlaştırılmasının etnik temizlik amacıyla gerçekleştirilen ikinci alt türüne örnek olarak ise, 2008'de Güney Osetya'da Gürcistan ve Rusya arasında yaşanan çatışmalardan sonra, Gürcistan'ın bölgeden çekilmesini takiben, Rusya destekli ayrılıkçı Güney Osetya birliklerinin, Gürcü hükümeti tarafından idare edilen etnik Gürcü köylerinin sakinlerine karşı, onları bölgeyi terk etmeye zorlamak için gerçekleştirdiği eylemler gösterilebilir. Güney Osetya kuvvetlerinin köylerde yaşayan çok sayıda sivili, etnik kökenleri ve varsayılan siyasi bağlantıları temelinde yok etmek ve bölgeden uzaklaştırmak için barbarca eylemlerde bulunması (öldürme, fiziksel şiddet, tehdit, yağma, yasadışı şekilde gözaltına alma vs.) İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne göre etnik temizlik niteliğindedir (Human Rights Watch, 2009).

2.2.3. Sınır Dışı Etme (Exportive)

Göçün sınır dışı etme yoluyla silah olarak kullanılmasının tipik ortaya çıkış biçimi, mevcut iktidarı sağlamlaştırmak amacıyla muhalif olarak kabul edilen bir hedef grubun sınır dışı edilmesidir. İlgili grubun yerinden edilmesi sonucunda ortaya çıkan göç dalgası, bir düşmanı siyasi olarak istikrarsızlaştırmak için de kullanılabilir (Greenhill, 2008, s. 7). Çoğu durumda, ilgili aktör her iki amacı da aynı anda gütmekte; yani muhalif bir grubu uzaklaştırırken bir yandan da ortaya çıkarttığı göç hareketiyle düşmanlarının dengesini bozmayı hedeflemektedir (Steger, 2017, s. 27).

Muhalif kişilerin sınır dışı edilerek iktidarın sağlamlaştırılması şeklindeki türe, Afrika'da bulunan Sudan, Kongo, Zimbabwe gibi önceden Avrupa kolonisi olan ülkelerde başvurulması yaygın bir uygulamadır (Steger, 2017, s. 29). Bu türün, devrimci rejimlerin ülkenin demografik yapısını hızlıca değiştirmek istediklerinde, büyük grupları ihraç etmek suretiyle uyguladıkları etkili bir yöntem olduğu bilinmektedir (Greenhill, 2008, s. 9).

Muhaliflerin, düşmanların dengesini bozmak amacıyla sınır dışı edilmesi şeklinde ortaya çıkan göçün silahlaştırılmasına örnek olarak ise Rusya'nın gerek 2008'de Güney Osetya'da, gerekse 2014'te Kırım'da, sırasıyla Gürcistan ve Ukrayna'nın dengesini bozmak amacıyla, muhalif grupları sınır dışı

etmesi sonucunda, bu ülkeleri hedef alarak yarattığı göçmen hareketleri gösterilebilir (Steger, 2017, s. 28).

2.2.4. Ekonomik (Economic)

Göçün silah olarak kullanılmasının ekonomik formu, bir aktörün, içe veya dışa doğru olan ekonomik göçleri ya da bir şekilde yerinden edilmiş sivilleri, ekonomik kazanç için kullanması durumunda ortaya çıkar (Steger, 2017, s. 7).

Dünyada finansal ve ekonomik unsurların taşıdığı önemin gittikçe artmasına paralel olarak, göçün ekonomik anlamda silah olarak kullanımının da arttığı; bu çerçevede devletlerin yanı sıra hükümetler arası örgütlerin ve uluslararası suç örgütlerinin de (uyuşturucu kartelleri vs.) ekonomik kazanımlar elde etmek için, çeşitli şekillerde göçü kullandığı görülmektedir (Steger, 2017, s. 30-31).

Öğretide yakın zamanda yapılmış bir sınıflandırmaya göre ekonomik varyant dört alt varyanta ayrılabilir (Steger, 2017, s. 31). Bunlar kısaca, göçmenlerin ucuz iş gücü olarak kullanılması (Rusya-Kırgızistan/Tacikistan, Birleşik Arap Emirlikleri-diğer ülkelerden gelen işçiler), kar elde etmek amacıyla kendi vatandaşlarından oluşan iş gücünün zorla ihraç edilmesi (Kuzey Kore'nin kendi vatandaşlarını zorla Çin veya Rusya'ya göndermesi), kendi bünyesindeki mülteci sayılarının abartılarak yüksek gösterilmesi (Ürdün-İraklı mülteciler, Rusya uygulamaları) ve para transferi veya vergi alınması yoluyla, yurtdışında yaşayan nüfusundan ekonomik kazanç elde edilmesi (Eritre-başka ülkelerde yaşayan Eritre vatandaşları [Özkan, 2018], ABD-Meksika) şeklinde ifade edilebilir (Steger, 2017, s. 31-35). Bunlardan en yaygın olarak başvuru alanların, göçmenlerin ucuz iş gücü olarak kullanılması ve sığınmacı sayılarının olduğundan yüksek gösterilmesi olduğu gözlenmektedir.

Öte yandan söz konusu sınıflandırma ile ortaya konulan alt varyantlar sınırlı sayıda düşünülmemelidir. Nitekim göçün ekonomik amaçlarla silahlaştırılması, bunu yapan aktörün finansal becerileri ve yaratıcılığına göre, burada sayılan haller dışında çok daha farklı yol ve yöntemlerle de gerçekleştirilebilir.

2.2.5. Beşinci Kol (Fifth Column)

Beşinci kol, ifade olarak "savunma hatları veya ulusal sınırlar içinde casusluk veya sabotaj yapan bir düşmanın gizli sempatizanları veya destekçileri" şeklinde tanımlanmaktadır (Merriam-Webster Dictionary, 2022). Beşinci kol faaliyetleri ise bir tanıma göre, "müdahale sonucu ele geçirilemeyen bir kitleyi ya da devleti, casusluk, terör, sabotaj ya da propaganda yoluyla müdahaleye uygun hale getirmek" şeklinde açıklanmaktadır (Dünya Bülteni, 2021).

Öte yandan silahlaştırılmış göçün bir çeşidi olarak beşinci kol, bir aktörün, göçmenleri hedef aldığı devleti ya da yönetimi baltalamak amacıyla hedefin topraklarına gönderdiği (veya zaten hedefin bölgesinde bulunan göçmenleri düşmanına zarar vermek üzere organize ettiği) uzun vadeli bir stratejiyi ifade eder (Steger, 2017, s. 7 ve 35). İlgili aktör, fırsatçı bir yaklaşımla, yurt dışında yaşayan vatandaşlarını ve/veya sempatizanlarını, hedef aldığı düşmana karşı beşinci kol olarak kullanma yoluna da gidebilir (Steger, 2017, s. 31-35).

Beşinci kol faaliyetleri uzun bir zaman aralığına yayıldığı ve çoğunlukla gizli şekilde yürütüldüğü için silahlaştırılmış göçün bu çeşidinin farkına varmak genellikle kolay değildir. Öğretide, gizli şekilde yürütülen beşinci kol faaliyetlerine örnek olarak, casusluk faaliyetleri veya hedef alınan özneyi (yönetim, devlet vs.) zora sokmak ve düzeni bozmak amacıyla grevler ve sair organizasyonlar düzenlemek gibi faaliyetler gösterilmektedir (Steger, 2017, s. 35). Göçün silahlaştırılması bağlamında ele alındığında,

doğal olarak söz konusu faaliyetlerin göçmenler, hedefin bölgesinde yaşayan vatandaşlar veya sempatanlar eliyle gerçekleştirilmesi anlaşılmalıdır. Bununla birlikte beşinci kol faaliyetlerinin, daha açık ve saldırgan şekillerde gerçekleştirilmesi de mümkündür.

El Kaide ve IŞİD'in tüm dünyada sünni olmayan topluluklara karşı yürüttüğü faaliyetler, Çin tarafından Tayvan'a karşı yürütülen faaliyetler, beşinci kolun kullanımına örnek olarak gösterilebilecektir (Steger, 2017, s. 36).

2.2.6. Askerileştirilmiş/Militarize (Militarized)

Silahlaştırılmış göçün militarize formu, çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir. Bu varyant öncelikle, düşmanın askeri operasyonlarını bozmak veya karşıt askeri güçlere verilen desteği engellemek için bir nüfusun zorla yerinden edilmesi anlamına gelir (Steger, 2017, s. 7). Düşmanın askeri üslerinin bulunduğu bölgelere doğru akan göç hareketleri yaratmak (örneğin belli bölgeleri bombalamak suretiyle), bu alt varyantın gerçekleşme biçimine örnek olarak gösterilebilir.

Militarize varyantın ikinci alt türü, terörist eylemler gerçekleştirecek kişilerin göçmenlik ya da iltica vasıtasıyla bir hedefin bölgesine hukuki veya hukuk dışı şekilde sızmasıdır. IŞİD ve El Kaide, tüm dünyada ve özellikle Batı'da gerçekleştirdiği terörist eylemleri, çoğu zaman bu yöntemi kullanmak suretiyle hedef ülkelere sızan teröristler vasıtasıyla hayata geçirebilmiştir (Steger, 2017, s. 38).

Son olarak, yerinden edilmiş sivillerin askeri anlamda insan gücünün artırılması için (çoğunlukla zorla) silah altına alınması da göçün silahlaştırılmasının militarize varyantının bir alt türü olarak değerlendirilmektedir (Steger, 2017, s. 7 ve 37). Göçmenlerin ve yerinden edilmiş sivillerin, çeşitli teşviklerle veya zorla silah altına alınması, devletler tarafından sıkça kullanılan bir göç silahıdır. Böylelikle askeri gücün artırılmasının yanı sıra, kendi vatandaşlarına göre daha "kolay feda edilebilir" bir ordu yaratılmaktadır. Bu uygulamanın son derece vicdan yaralayıcı ve dünyada oldukça yaygın olan bir başka versiyonu da özellikle refakatsiz ve ailelerinden ayrılmış mülteci çocukların, zorla silah altına alınarak savaşıma zorlanmasıdır (Human Rights Watch, 2022). Örneğin, Suriye'de devam eden çatışmalarda, 2014 yılından beri çok sayıda çocuk askerin savaşıma zorlandığı, UNICEF verilerine göre bu çocukların yarısından fazlasının 15 yaşından küçük olduğu, hatta bu askerlerin yaşının 7'ye kadar düşebildiği, son derece üzücü bir veri olarak ortaya konulmuştur (Davidson, 2016).

Burada sayılan alt türler de öncekilerde olduğu gibi sınırlı olarak düşünülmemelidir. Zira günümüzün çatışma ortamının "hibrit" doğası düşünüldüğünde, göçün askeri anlamda silah olarak kullanılacağı daha pek çok farklı ortam ve durumun söz konusu olabileceği kolaylıkla anlaşılabilir.

2.2.7. Siyasi (Political)

Göçün silahlaştırılmasının siyasi türünde, siyasi meşruiyeti artırmak, bir rakibin siyasi nüfuzunu azaltmak veya gelecekte gerçekleştireceği eylemleri haklı çıkarmak için göçten yararlanılması söz konusudur. Bu formu kullanan aktörler, bölgesel veya uluslararası meşruiyetlerini artırmak amacıyla göçle bağlantılı propagandaya da yoğun olarak başvururlar (Steger, 2017, s. 7).

Göçün silah olarak kullanılmasının siyasi formu altında, çeşitli alt başlıklardan söz edilebilecektir. Bunların en önemlilerinden biri "pasaportizasyon" tekniğidir. Pasaportizasyon, bir devletin, özellikle ihtilafli bölgelerde kendi vatandaşlarının sayısını artırmak için çok sayıda pasaport dağıtması ve bu yolla üçüncü bir ülkede yaşayan kişileri hızlı bir şekilde, kitleler halinde kendi vatandaşlığına geçirmesidir

(Bescotti vd., 2022). Daha sonra, ilgili bölgedeki pasaport sahipleri, diğer bir deyişle “vatandaşlar”, çeşitli operasyonlara meşruiyet kazandırmak amacıyla kullanılmaktadır.

Göçün silahlaştırılmasının siyasi türü altında bahsedilebilecek olan bir diğer alt başlık ise göç temelli söylemler ve propaganda vasıtasıyla, göçün uluslararası politika aracı haline getirilmesidir. Propaganda, özellikle 20. yüzyılda olgunlaşmış ve bugünkü anlamına yaklaşılmış bir araç olmakla birlikte tarihinin, toplumların var olmaya başladığı zamana kadar uzandığını söylemek yanlış olmayacaktır (Erkiş ve Summak, 2014, s. 295; Welch, 2013, s. 3). Propaganda 20. yüzyılda, 1. ve 2. Dünya Savaşı dönemlerinde etki alanlarını ve savaştaki başarılarını artırmak amacıyla devletler tarafından, yoğun olarak başvurulan bir araç haline gelmiş; II. Dünya Savaşı sonrasında ise hiçbir taktiğe bağlı kalmaksızın kendi dinamiğini yaratarak, günün koşullarına göre sürekli gelişen ve değişen, çok çeşitli konularda yapılabilen bir sanat halini almıştır (Erkiş ve Summak, 2014, s. 298). Siyasi amaçlarla göç içerikli propaganda yapılması da propogandanın son dönemlerdeki gelişim ve değişimiyle ortaya çıkan, nispeten yeni ve daha az yaygın bir olgu olarak kabul edilebilir (Steger, 2017, s. 42). Diğer taraftan göç konulu propogandanın kullanımı gün geçtikçe artmaktadır. Bu teknik ile ilgili aktör, belirli hedeflere ulaşmak için gerçekteki durumu (örneğin kendisine sığınan göçmen veya mülteci sayılarını ya da göçle bağlantılı herhangi bir konuyu) olduğundan daha olumsuz şekilde göstermeye ve uluslararası aktörlerin desteğini almaya çalışmaktadır (Steger, 2017, s. 44).

3. Göçün Silahlaştırılması ve Rusya

3.1. Hibrit Çatışma Ortamı İçerisinde Göçün Silahlaştırılması ve Rusya Uygulaması

Uluslararası literatürde hibrit savaş ile ilgili pek çok kaynak, Rusya'ya değinmeden geçmemektedir (Monaghan, 2021, s. 84; Mahajan, 2022; Wither, 2016, s. 76). Bu çerçevede “hibrit savaş” ifadesinin Rusya ve Rusya'nın savaş stratejisi ile özdeşleşmiş olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Hibrit savaş kavramı, daha önce de ifade edildiği gibi, savaşın doğasının zaman içinde değişmesiyle ortaya çıkmış bir kavram olup, bu kavramın Rusya'ya özel olarak icat edildiği söylenemez. Bununla birlikte Rusya'nın özellikle 2014 yılında Kırım'ın ilhakında uyguladığı ve birçok yöntemin kombine bir şekilde kullanımını içeren alışılmadık stratejiler, hibrit savaş kavramı açısından bir “farkındalık anı” yaratmış ve bu stratejiler, hibrit savaşın ne şekilde somutlaşabileceğinin açık örnekleri olarak kabul edilmiştir. Hibrit savaş kavramı için bir dönüm noktası olarak kabul edilebilecek olan Kırım'ın ilhakından sonra Rusya, hibrit savaş denilince akla ilk gelen aktör olmaya başlamıştır (Monaghan, 2021, s. 84).

Hibrit savaş dahilinde uygulanabilecek stratejilerden biri ve belki de en etkililerinden bir tanesi olan göçün silah olarak kullanılması, Rusya'nın en deneyimli olduğu alanlardan biridir. Her ne kadar “göçün silahlaştırılması” kavramının yaratıcısı ve tereddütsüz bu kavrama en çok katkıyı yapan isim olarak ifade edilebilecek olan Kelly Greenhill, göçün silah olarak kullanılmasını hibrit savaş bağlamında ele almamış olsa da (Schoemaker, 2019, s. 365), insan göçünün, günümüzde hibrit savaş olarak nitelendirilebilecek olan çağdaş savaşların ne kadar etkili bir unsuru olduğu, son yıllarda yaşanan tecrübelerden anlaşılabilir.

Gerçekten göç temelli stratejiler, Rusya'nın özellikle son on beş yılda gerçekleştirdiği saldırı ve müdahalelerin ayrılmaz bir unsuru olmuştur. Rusya'nın göçü, gerek gerçekleştireceği operasyonların alt yapısını hazırlamak ve onlara meşruiyet kazandırmak için gerekse bu operasyonlardan aldığı faydayı maksimize etmek için kullandığı pek çok olay yaşanmıştır. Ayrıca Rusya, göçün yalnızca silahlı çatışmayı da içeren hibrit savaş ortamında değil, herhangi bir silahlı çatışma veya açık bir savaş

durumunun olmadığı sözde “barış” dönemlerinde, tek başına bir hibrit tehdit olarak kullanma konusunda da oldukça başarılıdır.

Yukarıda ayrıntılı olarak açıklanan göçü silahlaştırma biçimleri açısından düşünüldüğünde Rusya'nın, özellikle son on beş yılda, silahlaştırılmış göçün zorlayıcı, mülksüzleştirme, sınır dışı etme, ekonomik, militarize ve siyasi türlerine başvurduğu literatürde tespit edilmiştir (Steger, 2017, s. 12, 25, 28, 31, 41, 42-44). Öğretide, Rusya'nın göç bağlamında beşinci kol faaliyetleri yürüttüğünü açıkça ortaya koyan bir örneğe rastlanamamış ise de bu durumun Rusya'nın bu varyanta hiç başvurmadığı anlamına gelmediği, beşinci kol faaliyetlerini tespit etmenin zorluğundan kaynaklandığı düşünülmektedir.

Bununla birlikte bu makalenin amacı, Rusya'nın hangi olayda, hangi tür silahlaştırılmış göç uygulamasına başvurduğunu ortaya koymak değil (ki böyle bir çalışmanın çok geniş kapsamlı olacağı açıktır), Rusya'nın dış politikası çerçevesinde günümüzde halen bilfiil kullandığı veya aktif olarak kullanmamakla beraber önceki kullanımının yarattığı etkileri halen devam ettiren göç silahları hakkında genel bir fikir vererek, onun bu konudaki uzmanlığını ortaya koymaktır.

Tıpkı hibrit savaş konusunda olduğu gibi, son yıllarda, Rusya'nın göçü özellikle AB'ye karşı silah olarak kullandığında dair yayınların arttığı görülmektedir (Grey, 2022; Fakhry vd., 2022; Rogin, 2016). Bunda, göç hareketlerinin etkilerinin ne denli büyük olabileceği ve göçün ne şekillerde silahlaştırılabileceğine ilişkin farkındalığın günden güne artıyor olmasının yanında, Avrupa'nın son yıllarda yoğun göç akımlarına maruz kalması ve yeterince başarılı bir göç politikası izleyememesi sonucunda, bu göçlerin olumsuz sonuçları ile yüzleşmek zorunda kalması; göç konusunun AB'nin zayıf noktası olduğunun ortaya çıkması gibi sebeplerin etkili olduğu düşünülmektedir.

2016 yılında, Avrupa'daki NATO kuvvetleri eski Başkanı General Philip Breedlove, Temsilciler Meclisi Silahlı Hizmetler Komitesi'ndeki ifadesinde, Rusya'yı açıkça AB'yi istikrarsızlaştırmak ve yok etmek amacıyla mülteci akışlarını aktif olarak körüklemekle suçlamıştır (Schoemaker, 2019, s. 361). Breedlove, Rusya'nın yürüttüğü operasyonları hibrit savaş olarak değerlendirerek, "Rusya ve Esad rejimi birlikte, Avrupa yapılarını alt etmek ve Avrupa'nın kararlılığını kırmak amacıyla Suriye'den göçü kasıtlı olarak silahlandırıyor" ifadelerini kullanmıştır (Schoemaker, 2019, s. 361). General Breedlove'a göre, sivil hedeflerin Suriye'de kitlesel şekilde ve ayırım gözetmeksizin bombalanması, özel olarak insanları yollara düşürmek ve onları gittikleri yerde “başkalarının problemi” yapmak üzere dizayn edilmiş olmalıydı; ve yiyecek, barınak ve güvenlik için umutsuz olan, toplu ve sürekli bir insan dalgası yaratarak Avrupa'ya zarar vermekten başka bir amaca hizmet ediyor olamazdı (Schoemaker, 2019, s. 362). General Philip Breedlove'ın açıklamalarından çok kısa bir süre önce, 2016 Münih Güvenlik Konferansı'nda Vietnam Savaşı gazisi ve Senato Silahlı Kuvvetler Komitesi Başkanı John McCain de Rusya hakkında çok benzer yorumlarda bulunmuş; Putin'i, başta Orta Doğu'da tekrar “büyük güç” olabilmek amacıyla mülteci krizini bilerek kötüleştirmek ve mültecileri, transatlantik ittifakını bölmek ve Avrupa projesini baltalamak için, bir silah olarak kullanmakla suçlamıştır (Schoemaker, 2019, s. 362-363).

Schoemaker (2019, s. 373), eldeki kanıtların tamamı ve Rusya'nın hareketlerinin tümü değerlendirildiğinde, Rusya'nın AB'yi istikrarsızlaştırmak “nihai hedefi” ile göç krizini silah olarak kullandığı görüşünün savunulamayacağını, ancak Rusya'nın diğer hedef ve stratejilerinin “yan etkisi” olarak Avrupa'ya doğru oluşan göçmen krizinden ve bunu propaganda amacıyla kullanmaktan hoşnut olduğunu; ayrıca bunun daha da kötüleşmesine de kasten katkı sağladığını ifade etmektedir. Zaten önemli olan Rusya'nın belirlediği hedeflere ulaşmak için her fırsatta mülteci hareketlerini kışkırtarak,

göçü silah olarak kullanıp kullanmadığıdır (ki bunun için elde yeterli kanıt vardır); yoksa her bir durumda ulaşmak istediği amacın ve hedef aldığı öznelerin (AB ya da diğer devletler) belirlenmesi ne anlamlı ne de gereklidir. Rusya'nın özellikle yakın geçmişteki dış politikası ve izlediği stratejiler incelendiğinde açıkça ortada olan husus şudur ki; Rusya göçü hem bir "hibrit savaş" stratejisi olarak, hem de açık bir savaş yürütmediği durumlarda tek başına bir "hibrit tehdit" olarak, hedeflerini gerçekleştirirken önüne engel olarak çıkan her özneye karşı kullanmaktan çekinmeyen ve bu silahı oldukça etkili şekilde kullanan bir aktördür.

3.2. Rusya'nın En Etkili Göç Silahları

Rusya'nın özellikle yakın geçmişteki dış politikası ve stratejileri düşünüldüğünde, göçü çok farklı şekillerde silahlaştırdığı durumlara rastlamak mümkün ise de yukarıda incelenen silahlaştırılmış göç varyantlarından, zorlayıcı, militarize ve siyasi varyantlara dair Rusya uygulamaları bu makale çerçevesinde özel inceleme konusu yapılmıştır.

Göçün silahlaştırılması bağlamında Rusya'nın yakın tarihi incelendiğinde, 2008'de Güney Osetya'da ve 2014'te Kırım'ın ilhakında izlenen politikaların kritik önemde olduğunu anlamak zor olmayacaktır. Rusya'nın söz konusu bölgelerde hayata geçirdiği uygulamalar, bugün hala devam eden Rusya Ukrayna Savaşı'nın arka planı ve gidişatına ışık tutmakta; bu konularda önemli veriler sunmaktadır.

Zorlayıcı varyant konusunda aşağıda ortaya konulan Finlandiya uygulaması, çok yakın tarihte (2015-2016) gerçekleşmiş olmasının yanı sıra Belarus'un 2021 yılında bazı ülkelere karşı gerçekleştirdiği uygulamalara örnek oluşturmuş ve dolaylı olarak Ukrayna'nın işgali ile başka boyuta taşınmış olup, bu çerçevede günümüzdeki etkisini halen sürdürmektedir.

Rusya'nın militarize varyant konusundaki uygulamasına dair seçilen örneklerden Suriye örneği düşünüldüğünde, öncelikle Rusya'nın militarize varyant kapsamındaki uygulamaları ile körüklenen Suriye'deki savaş halinin günümüzde halen sürdüğü belirtilmelidir. Ayrıca, bu bölgeden kaynaklanan yoğun göç hareketleri ve bu hareketlerin etkileri, özellikle Türkiye açısından, siyasi, ekonomik ve sosyolojik olarak önemli birer mesele teşkil etmeye devam etmektedir.

Siyasi varyant altında değerlendirilen pasaportizasyon ve propaganda faaliyetleri ise Rusya-Ukrayna Savaşı çerçevesinde ayrı bir önemi haiz olduğu kadar, Rusya'nın yakın geçmişteki ve günümüzdeki politikalarının ayrılmaz birer parçası olarak kabul edilebilir.

Belirtilen sebeplerle, zorlayıcı, militarize ve siyasi varyantlara dair Rusya uygulamaları makalede özel olarak incelenmiştir. Göçün silahlaştırılmasının söz konusu türleri, Rusya'nın günümüz itibarıyla halen kullanmakta olduğu veya aktif olarak kullanmasa dahi etkilerini günümüzde yoğun olarak sürdüren türlerdir. Bu sebeple bu varyantlar, özellikle son dönem uygulaması dikkate alınarak Rusya'nın "en etkili göç silahları" olarak nitelendirilmiştir.

3.2.1. Zorlayıcı Varyant ve Rusya

Yakın dönemde Rusya'nın göçü zorlayıcı şekilde silah olarak kullandığı çarpıcı örneklerden bir tanesi, Finlandiya sınırlarında sebep olduğu göçmen krizidir. Söz konusu göçmen krizi Eylül 2015'te başlamış, Finlandiya'nın krize son verme çabaları ile Rusya ile varılan mutabakat sonucunda Şubat 2016'da son bulmuştur (Szymański vd., 2016). Rusya'nın Finlandiya sınırlarında kasıtlı girişimler ile sebep olduğu bu göç hareketinin arkasında yatan birden fazla sebepten söz etmek mümkündür. Bunların en önemlilerinden biri, Rusya'nın Finlandiya özelinde esasen tüm AB'ye göz dağı vermek istemesidir.

AB'nin özellikle Kırım'ın ilhakından sonra Rusya'ya uyguladığı yaptırımların devam etmesi ve AB-Rusya ilişkilerindeki krizin uzaması halinde Rusya, AB'ye verebileceği zararı göstermek istemiştir. AB'nin göçmenler konusundaki kırılganlığı dikkate alındığında, Rusya'nın ne kadar etkili bir silah seçimi yaptığını anlamak zor olmayacaktır. Ayrıca Finlandiya sınırlarını hedef alarak Rusya, Finlandiya'yı AB-Rusya ilişkilerinin normalleştirilmesinde daha etkin bir rol alması konusunda teşvik etmeye çalışmıştır (Szymański vd., 2016). Buna ek olarak, Rusya'nın zorlayıcı göç silahına başvurmasının muhtemel sebeplerinden birisi de Rusya'nın Finlandiya'yı, NATO, ABD ve Baltık Denizi ülkeleri ile olası askeri iş birliklerini kuvvetlendirmeyi tekrar düşünmesi konusunda uyararak istemesidir. Nitekim Finlandiya, Rusya'nın verdiği tüm mesajları almış ve Rusya'nın yarattığı kriz, Finlandiya'nın girişimleri sonucunda Finlandiya ve Rusya'nın anlaşması ile çözülmüş olup, iki ülkenin anlaşmaya varması ve Rusya'nın istediklerini sınırlı da olsa alması, göçmen hareketinin başladığı gibi ani bir şekilde sona ermesini sağlamıştır (Szymański vd., 2016).

Rusya'nın zorlayıcı göç silahına ilişkin bu başarılı uygulaması, Belarus'un 2021 yılında Litvanya, Letonya ve Polonya'ya karşı uyguladığı benzer yöntemlere de örnek oluşturmuştur. Hatta örnek olmaktan öte, Putin'in Lukaşenko'yu doğrudan yönlendirdiği değerlendirilmiştir (Goldenziel, 2021; The Washington Post, 2021).

3.2.2. Militarize Varyant ve Rusya

Rusya'nın son yıllarda kullandığı en etkili göç silahlarından biri de militarize varyantın düşmanın askeri operasyonlarını bozmak veya karşıt askeri güçlere verilen desteği engellemek için bir nüfusun zorla yerinden edilmesi şeklinde uygulanan türüdür.

Rusya'nın bu kapsamdaki uygulamalarına verilebilecek en dikkat çekici örneklerden biri, Esad yönetimi ile birlikte Suriye'de yürüttüğü operasyonlardır. Rusya, 2011'den beri devam eden Suriye'deki iç savaşın başından beri gerek siyasi olarak gerek askeri yardımlar vasıtasıyla Esad yönetimini desteklemiş olmakla birlikte, 2015'ten itibaren burada devam eden çatışmalara fiilen dahil olmuştur ("Russian Involvement in the Syrian Civil War", 2022). Bu tarihten sonra, Rusya ve Suriye yönetiminin Suriye'de birlikte yürüttükleri operasyonlar ve özellikle sivil bölgeleri hedef alan rastgele bombalamalar, bu bölgeden, Ürdün ve Türkiye'ye doğru muazzam bir göç hareketi başlatmış; anılan devletler başa çıkılması son derece güç bir göç akımıyla karşı karşıya kalmışlardır (Steger, 2017, s. 7 ve 41). Yaratılan bu göçmen hareketi ile esas olarak Beşar Esad'a karşı olan Türkiye ve Ürdün'ün, karışıklığa sürüklenerek zor durumda kalması hedeflenmiştir. Nitekim Rusya'nın bu yaklaşımı, başta Suriye kaynaklı bu göç hareketinin yükünü en fazla taşıyan ülke olan Türkiye olmak üzere⁴, son yıllarda etkisi gittikçe artan bir şekilde çevre devletlere zarar vermekte ve General Breedlove'ın yukarıda söz edilen ifadesinde de belirttiği gibi bölgeden kaynaklanan yoğun göçmen hareketlerinin ucu AB'ye de dokunmaktadır. Zira çoğunlukla bu bölgedeki göçmenlerin ulaşmak istedikleri nihai hedef AB bölgesidir.

Göçün silahlaştırılmasının askeri varyantına ilişkin Rusya'nın yakın tarihteki bir başka uygulaması da, 24 Kasım 2015'te Türkiye'nin, Türkiye-Suriye sınırında sınır ihlali yapan ve uyarılara rağmen ihlale devam eden Rus Su-24M'yi düşürmesi üzerine ("2015 Rus Suhoi Su-24 uçağının düşürülmesi," 2022), Rusya'nın Türkiye-Suriye sınırını bombalamaya başlaması ve bu bölgede barınmakta olan binlerce

⁴ UNHCR verilerine göre, Türkiye'de 22 Temmuz 2022 itibarıyla kayıtlı Suriyeli göçmen sayısı 3,651,428'dir (UNHCR, 2022). Suriyeli göçmen krizinin Türkiye'ye etkileri ile ilgili olarak fazla sayıda yayın bulunmaktadır. Örnek olarak bkz. (Erdoğan, 2022; Donelli, 2018; Nurdoğan, Dur ve Öztürk, 2017).

yerinden edilmiş Suriyeli'nin Türkiye'ye doğru yeni bir göç hareketi başlatmasına sebep olmasdır (Fakhry, Parkes ve Rácz, 2022, s. 7).

3.2.3. Siyasi Varyant ve Rusya

Rusya'nın son yıllarda başarıyla uyguladığı ve sıklıkla başvurduğu bir diğer göç silahı, siyasi varyanttır. Gerçekten Rusya'nın göçü siyasi olarak silahlaştırma konusunda geçmiş geleneğinden gelen son derece incelikli bir ustalığa sahip olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Burada öncelikle Rusya'nın, siyasi varyantın bir alt türü olan pasaportizasyon uygulamalarına değinilmesi uygun olacaktır. Komşu ülkelerin vatandaşlarına pasaport dağıtma anlamına gelen pasaportizasyon, esasında Bulgaristan, Macaristan ve Romanya gibi pek çok Avrupa ülkesi tarafından kullanılan bir teknik olmakla birlikte bu ülkelerden farklı olarak Rusya, pasaportizasyonu çoğunluğu uluslararası hukuka aykırı operasyonlarına kılıf uydurmak için, kasıtlı bir dış politika şeklinde uygulamaktadır (Bescotti, Burkhardt, Rabinovych & Wittke, 2022, s. 1-2). Genel itibariyle Rusya, belirli bölgelerde pasaportizasyon yoluyla vatandaş sayısını artırarak, bunu gerçekleştireceği fiillere meşruiyet kazandırmak için kullanmaktadır. Burada fiilen bir göç söz konusu olmamakla birlikte, çok sayıda kişiye çıkartılan pasaportlar vasıtasıyla adeta sanal bir göç hareketi yaratılmakta ve bu sanal göç de çeşitli amaçlara ulaşmada bir araç olarak kullanılmaktadır (Steger, 2017, s. 43).

Rusya'nın pasaportizasyon uygulamalarının en çarpıcı örnekleri, 2008 yılında Rusya-Gürcistan savaşı sırasında Güney Osetya'daki, 2014 yılında Kırım'daki (Steger, 2017, s. 43) ve son olarak 2022 yılında başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı öncesinde, Donbas bölgesindeki pasaportizasyon uygulamalarıdır. Rusya, söz konusu çatışmaların öncesinde, buradaki operasyonlarını haklı göstermek için çok sayıda kişiye Rus pasaportu dağıtmıştır. Bu şekilde, ilgili bölgelerdeki Rus vatandaşı sayısını artırarak, operasyonlarına, uluslararası hukuk temelinde bir takım meşru ve kendince "haklı" gerekçeler göstermeye çalışmıştır. Daha önce Güney Osetya ve Kırım'da olduğu gibi, 2022 yılında Ukrayna'ya başlattığı askeri operasyonda da Rusya'nın saldırısını meşru göstermek için ileri sürdüğü gerekçelerden biri, ilgili bölgelerdeki Rus vatandaşlarının Kiev rejimi tarafından "aşağılanma ve soykırıma maruz bırakıldığı" ve onların korunması için bu askeri operasyonun gerekliliğidir (Official Site of the President of Russia and the Presidential Executive Office, 2022). Öte yandan bu saldırının arka planında Rusya'nın, Donbas bölgesinde, 2019 yılında Zelensky'nin göreve gelmesinden itibaren başlayarak, yaklaşık 720.000 kişiye hızlandırılmış yoldan pasaport dağıttığı tespit edilmiştir (Euronews, 2022). Dolayısıyla, Rusya'nın sözde koruma gerekçesiyle harekete geçtiği vatandaşlarının, saldırıdan çok kısa bir süre önce hızlandırılmış şekilde vatandaş yapıldığı ortaya konulmuştur. Bu durum Putin'in, Güney Osetya ve Kırımdan sonra, Ukrayna'nın Donbas bölgesinde de pasaportizasyon yoluyla göçü silah olarak kullandığını açıkça göstermektedir.

Rusya'nın pasaportizasyon politikasına ilişkin olarak yaşanan en güncel gelişmelerden birisi de Putin'in 11 Temmuz 2022'de çıkarttığı bir kararname ile, tüm Ukrayna vatandaşlarına hızlandırılmış ve kolaylaştırılmış şekilde Rus pasaportu alma imkânı tanınmasıdır. Bu adım ile daha önce yalnızca Ukrayna'nın Donetsk ve Luhansk ile güney Zaporijya ve Herson bölgelerinde uygulanan pasaportizasyon uygulaması tüm Ukrayna'ya yayılmış olup (Loh, 2022), Putin'in amaçlarına ulaşmada sınır tanımazlığını bir kere daha gözler önüne sermiştir.

Göçün silah olarak kullanılmasının siyasi türünün bir diğer alt türü olan propagandaya gelince, Rusya'nın geçmişten beri propaganda konusunda oldukça başarılı bir devlet olduğu bilinmekte olup bu başarı, göçle ilgili meselelerin propaganda malzemesi haline getirilmesinde de kendini göstermektedir.

Literatürde, Rusya'nın etkili göç silahlarından birisi olarak, göç konulu uluslararası propaganda yöntemini başarıyla uyguladığı ve uluslararası toplumun algısını, kendisine sığınan göçmen ve mülteci sayılarını olduğundan fazla göstererek manipüle etmeye çalıştığı ortaya konulmuştur (Steger, 2017, s. 7 ve 43). Rusya, yalnızca göçmen ve mülteci sayıları bakımından değil, göçle ilgili diğer konularda da kendi lehine, başarılı bir propaganda çalışması yürütmektedir. Güncel gelişmeler bakımından bir değerlendirme yapmak gerekirse, BM verilerine göre, Rusya'nın Ukrayna'ya Şubat 2022'de başlayan askeri müdahalesi nedeniyle, 4 Temmuz itibarıyla, Avrupa genelinde 5.2 milyondan fazla Ukraynalı mülteci tespit edilmiştir (BBC News, 2022). Söz konusu mültecilerin 3.5 milyonu aşkın bir kısmı başka ülkelerde (Polonya, Moldova, Romanya vs.) geçici oturma başvururken, Rusya'ya yaklaşık 1.5 milyon mültecinin sığındığı tespit belirlenmiştir (BBC News, 2022). Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in 26 Nisan 2022'deki açıklamasına göre, Rusya'ya bağlı kuvvetler yaklaşık 140.000 sivil Mariupol'ü terk etmesi için yardım etmiş ve hiç kimseye Rusya'ya gelmesi konusunda baskı yapılmamıştır. Putin konuşmasında, Rus kuvvetlerinin kimseyi alıkoymadığını, yalnızca gereken yardım ve desteği sağladığını ifade etmiştir (Chkhikvishvili, 2022). Bununla birlikte, bazı gönüllü gruplar, binlerce Ukraynalıya Rusya'yı terk etmeleri için yardım ettikleri yönünde açıklamalar yapmışlardır (BBC News, 2022). Bu da Putin'in, kimseye Rusya'ya gelme yönünde baskı yapılmadığına dair açıklamalarının doğru olmayabileceğini ve söz konusu açıklamaların meşhur Rus propagandasının tipik bir örneği olabileceğini düşündürmektedir.

Rusya'nın propaganda konusundaki ustalığının ne kadar ileri boyutta olduğunu anlamak için Rusya'nın, Ukrayna'ya karşı içerisinde göç silahı dahil pek çok silah ve strateji barındıran, tam anlamıyla bir hibrit savaşa girişmiş olduğu son derece açıkken, Rus Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov'un Mayıs 2022'de Moskova'daki Dış ve Savunma Politikası Konseyi toplantısında, "kollektif olarak Batı'nın Rusya'ya karşı bir hibrit savaş açtığını" ifade etmiş olması bile yeterlidir (Teslova, 2022).

4. Sonuç

Göçün silah olarak kullanılması, devletlerin veya devlet dışı aktörlerin, politik, ekonomik, askeri ve bunlar dışında kalan çok çeşitli hedeflerine ulaşmak için göçü, kasıtlı girişim ve müdahalelerle adeta bir "silah" olarak kullanması anlamına gelmektedir. Günümüzün hibrit tehdit ve hibrit savaş ortamında, göç hareketleri, son derece etkili bir araç haline almıştır.

Göçün silah olarak kullanılması çok farklı şekillerde gerçekleştirilebilir. Literatürde son yıllarda ortaya konulmuş olan bir sınıflandırmaya göre göçün silahlaştırılması, 1) Zorlayıcı (Coercive), 2) Mülksüzleştirme (Dispossessive), 3) Sınır Dışı Etme (Exportive), 4) Ekonomik (Economic), 5) Beşinci Kol (Fifth Column), 6) Askerleştirilmiş/Militarize (Militarized) ve 7) Siyasi (Political) şekillerde ortaya çıkabilir. Ancak belirtmek gerekir ki bu sınıflandırmadaki türler sınırlı sayıda olmayıp, dünyada yaşanan dönüşüme paralel olarak sürekli gelişip çeşitlenmeye devam edecektir.

Tarihte, göçün silah olarak kullanılmasına ilişkin pek çok örneğe rastlamak mümkündür. Bununla birlikte, "göçün silahlaştırılması" kavramının nispeten yeni ortaya çıkan bir kavram olması ve akademik alanda da yeterince çalışılmamış olması nedeniyle, konuya ilişkin farkındalığın yeni yeni geliştiği görülmektedir.

Göçün silah olarak kullanılması konusundaki farkındalığın ve kavramın bilinirliğinin gün geçtikçe artmasına paralel olarak, özellikle son yıllarda devletler ve devlet dışı aktörlerin bu silaha daha fazla başvurmaya başladığı gözlemlenmektedir.

Öte yandan genel manada bakıldığında göçün silahlaştırılması uygulamaları, özellikle son yıllarda bir yükseliş trendine girmiş ise de uluslararası toplumda bazı devletlerin, alışılmadık savaş stratejileri ve göçü silah olarak kullanma konusundaki uzmanlığının çok daha eskilere dayandığı bilinmektedir. Rusya bu devletlerin başında gelmekte olup, hibrit savaş ve göçün silahlaştırılması konusundaki uzmanlığı ve deneyimi ile diğer uluslararası aktörlerden ayrılmaktadır.

Gerçekten Rusya, göçü, gerek görünürde konvansiyonel silahlı çatışmayı içermeyen barış dönemlerinde bir hibrit tehdit olarak, gerekse geleneksel silahlı çatışma unsurunu içeren açık bir savaş içerisine girmiş olduğu hallerde bir hibrit savaş aracı olarak, ustalıkla kullanan bir devlettir. Ayrıca Rusya'nın, somut olayda kullandığı göç silahının türünü, hedef olarak belirlediği öznenin en kırılgan taraflarını dikkate alarak seçme konusunda özel bir uzmanlığa sahip olduğunu da söylemek yanlış olmayacaktır.

Göçün silahlaştırılmasının türleri açısından düşünüldüğünde, özellikle son 15 yıllık yakın geçmişte, Rusya'nın bu makalede incelenen varyantların hemen hepsine dair bir uygulamasını bulmak mümkündür. Diğer yandan son dönemdeki Rusya uygulamasında, bazı varyantların, diğerleri arasında daha ön plana çıktığı dikkati çekmektedir. Bu çerçevede "Rusya'nın en etkili göç silahları" olarak adlandırılabilir olan göçün silahlaştırılması türleri, zorlayıcı (coercive), militarize/askerleştirilmiş (militarized) ve siyasi varyantlar olarak tespit edilmiştir. Göçün silahlaştırılmasının söz konusu varyantları, Rusya'nın günümüz itibarıyla halen kullanmakta olduğu veya aktif olarak kullanmasa dahi etkilerini günümüzde yoğun olarak sürdüren türlerdir.

Bu varyantların izleri, Rusya'nın en güncel olarak, 24 Şubat 2022'de Ukrayna'ya karşı başlattığı ve pek çok stratejinin aynı anda, kombine bir şekilde yürütülmesinden dolayı hakkında tereddüt edilmeksizin hibrit savaş tabiri kullanılan operasyonda (ve bu operasyonun arka planında) da açıkça görülebilmektedir.

Rusya'nın Ukrayna'ya karşı açmış olduğu savaşın, göçün silahlaştırılması boyutu ile ilgili yapılabilecek bir diğer tespit de Rusya'nın bu son savaşta uyguladığı stratejilerin, 2008'de Gürcistan'da ve 2014'de Kırım'da uyguladığı stratejiler ile çok benzer olduğudur. Bu benzerlik, özellikle siyasi varyant özelinde (pasaportizasyon ve propagandanın kullanımı) hemen göze çarpmaktadır. Rusya tarafından Eylül 2022'de ayrılıkçı bölgelerde gerçekleştirilen yasa dışı referandumlar, Rusya'nın Ukrayna'da da Kırım'ın ilhakında izlediği stratejileri uyguladığını gösteren en önemli kanıt olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu makale kapsamında ortaya konulan sonuçlar ile Rusya'nın hibrit savaş ve bu kapsamda göçü silah olarak kullanma konusundaki uzmanlığı hakkında okuyucuya genel bir fikir verilebileceği düşünülmektedir. Okuyucuya kazandırılan bu perspektifin, Rusya'nın geçmiş ve gelecekteki politikalarının daha derinlikli bir şekilde anlaşılabilir değerlendirilmesine katkı sağlaması umulmaktadır.

Ancak konunun yalnızca Rusya açısından ele alınması, uluslararası alanda göçü silah olarak kullanan tek aktörün Rusya olduğu anlamına gelmemekte olup, dünyada göçün silahlaştırılması uygulamalarına diğer devletler ve devlet dışı aktörler de gittikçe artan oranda başvurmaktadır. Göçün silahlaştırılmasının, özellikle son yıllarda Türkiye'nin göçmenlerle ilgili deneyimleri düşünüldüğünde, Türkiye'de de gerek ülke dışından gerekse ülke içinden çeşitli aktörlerin girişimleriyle, yoğun şekilde

ortaya çıktığını anlamak zor olmayacaktır. Bu çerçevede “göçün silah olarak kullanılması ve Türkiye” başlığı, önümüzdeki dönemde üzerinde ayrıca ve detaylıca çalışılması gereken önemli bir başlık olarak ortaya çıkmaktadır. Yaşanan gelişmelere bakılırsa, göçün silah olarak kullanıldığı durumların ve göçün silah olarak kullanılma biçimlerinin, ne yazık ki ilerleyen dönemde de artarak devam edeceği görünmemektedir.

Bu çerçevede göçün silahlaştırılması hakkındaki genel farkındalığın artırılması, savunmasız insan topluluklarını suistimal eden uygulamalara karşı savunma yöntemleri ve politikalar geliştirilmesi bakımından önemli görülmektedir. Zira ne Rusya'nın ne de diğer aktörlerin, sinsi göç silahının kullanımını bırakmaya niyeti varmış gibi görünmemektedir.

Kaynakça

- 2015 Rus Suhoi Su-24 uçağının düşürülmesi. *Wikipedia*. https://tr.wikipedia.org/wiki/2015_Rus_Suhoi_Su-24_ucağının_düşürülmesi Erişim Tarihi: 15.11.2022
- Aleksander Lukaşenko kimdir: Belarus'u 26 yıldır yöneten Avrupa'nın son diktatörü. (2022). *BBC News Türkçe*. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-53840156> Erişim Tarihi: 16.11.2022
- Belarus is the latest country to use migrants as pawns. The West is guilty, too. (2021). *The Washington Post*. <https://www.washingtonpost.com/world/2021/11/15/belarus-migrants-pawns-west/> Erişim Tarihi: 16.11.2022
- Bescotti, E., Burkhardt, F., Rabinovych M. & Wittke, C. (2022). Passportization: Russia's "humanitarian" tool for foreign policy, extra-territorial governance, and military intervention. *Verfassungsblog on Matters Constitutional*. <https://verfassungsblog.de/passportization/>.
- Beşinci kol faaliyetleri nedir? (2021). *Dünya Bülteni*. <https://www.dunyabulteni.net/hayatin-icinden/besinci-kol-faaliyetleri-nedir-h490635.html> Erişim Tarihi: 15.11.2022
- Child Soldiers. *Human Rights Watch*. <https://www.hrw.org/topic/childrens-rights/child-soldiers> Erişim Tarihi: 03.12.2022
- Chkhikvishvili, D. (2022). The underground networks of Russians helping Ukrainian refugees, *Reuters*. <https://www.reuters.com/world/europe/underground-networks-russians-helping-ukrainian-refugees-2022-05-11/> Erişim Tarihi: 11.11.2022
- Davidson, J. (2016). Syrian war creates child refugees and child soldiers: report. *Reuters*. <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-children-idUSKCN0WG0R0> Erişim Tarihi: 16.11.2022
- Donelli, F. (2018). Syrian Refugees in Turkey: A Security Perspective. *New England Journal of Public Policy*, 30 (2), 1-9. <https://ssrn.com/abstract=3456588>.
- Erdoğan, M. (2020). Onuncu Yılında Türkiye'deki Suriyeliler. *Panorama*, <https://www.uikpanorama.com/blog/2020/04/29/onuncu-yilinda-turkiye-deki-suriyeliler/> Erişim Tarihi: 03.12.2022
- Erkiş, İ. U. & Summak, M. E. (2014). Propaganda ve Dış Politika. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 14 (1-2), 293-310. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/116730>.
- European Council. EU relations with Belarus: Situation at EU's external borders with Belarus (Instrumentalisation of migrants for political purposes) <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eastern-partnership/belarus/> Erişim Tarihi: 03.12.2022
- Fakhry, A., Parkes, R. & Rácz, A. (2022). If Russia Uses Migration as a Weapon, Europeans Should Respond in Kind. *German Council on Foreign Relations (DGAP) Policy Brief*, 6, 1-10.
- Gaddafi wants EU cash to stop African migrants. (2010). *BBC News*. <https://www.bbc.com/news/world-europe-11139345> Erişim Tarihi: 16.11.2022
- Goldenziel, J. (2021). Belarus Is Weaponizing Migrants Using Putin's Playbook. Europe Must Legally Fight Back. *Forbes*. <https://www.forbes.com/sites/jillgoldenziel/2021/11/10/belarus-is-weaponizing-migrants-using-putins-playbook-europe-must-legally-fight-back/amp/> Erişim Tarihi: 16.11.2022

- Greenhill, K. M. (2002a). Engineered Migration and the Use of Refugees as Political Weapons: A Case Study of the 1994 Cuban Balseros Crisis. *International Migration*, 40 (4), 39-74. <https://doi.org/10.1111/1468-2435.00205>.
- Greenhill, K. M. (2002b). Extortive Engineered Migration: Asymmetric Weapon of the Weak. *Conflict, Security & Development*, 2 (03), 105-116. DOI: 10.1080/14678800200590622.
- Greenhill, K. M. (2008). Strategic Engineered Migration as a Weapon of War. *Civil Wars*, 10 (1), 6-21.
- Greenhill, K. M. (2010). *Weapons of Mass Migration: Forced Displacement, Coercion, and Foreign Policy*. Ithaca, New York: Cornell University Press.
- Greenhill, K. M. (2016). Migration as a Weapon in Theory and Practice. *Military Review*, 96 (6), 23-36.
- Hoffman, F. G. (2007). *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*. Arlington, Virginia: Potomac Institute for Policy Studies.
- How many Ukrainian refugees are there and where have they gone? (2022). *BBC News*. <https://www.bbc.com/news/world-60555472.amp> Erişim Tarihi: 03.12.2022
- How Migration Became a Weapon in a 'Hybrid War'. (2021). *Financial Times*. <https://www.ft.com/content/83ece7e4-cc71-45b5-8db7-766066215612> Erişim Tarihi: 03.12.2022
- Jacobsen, K. (1996). Factors Influencing the Policy Responses of Host Governments to Mass Refugee Influxes. *International Migration Review*, 30 (3), 655-678. doi:10.2307/2547631.
- Josan, A. & Voicu (Covaci), C. (2015). Hybrid Wars in the Age of Asymmetric Conflicts. *Review of the Air Force Academy*, 1 (28), 49-52. https://www.afahc.ro/ro/revista/2015_1/49.pdf.
- Kittrie, O. F. (2016). *Lawfare: Law as a Weapon of War*. New York: Oxford University Press.
- Liang, Q. & Xiangsui, W. (2002). *Unrestricted Warfare*. Panama: Pan American Publishing Company.
- Loh, M. (2022). Putin is offering fast-tracked Russian citizenship to all Ukrainians, a tactic that critics call 'passportization'. *Insider*. <https://www.businessinsider.com/putin-opens-fast-track-russian-citizenship-to-ukrainians-2022-7> Erişim Tarihi: 02.12.2022
- Lovatt, H. & Toaldo, M. (2015). EU Differentiation and Israeli Settlements. *European Council of Foreign Relations Policy Brief*, 1-12.
- Łubiński, P. (2021). Hybrid Warfare or Hybrid Threat – The Weaponization of Migration as an Example of the Use of Lawfare – Case Study of Poland. *Polish Political Science Yearbook*, 51, 43-55.
- Mahajan, K. (2022). Russia's hybrid warfare strategy: From Crimea to Ukraine, Observer Research Foundation (ORF) Forum. <https://www.orfonline.org/expert-speak/russias-hybrid-warfare-strategy/>
- Martin, C. (2019). What are the Limits on Lawfare? *Opinio Juris*. <http://opiniojuris.org/2019/05/05/what-are-the-limits-on-lawfare/>
- Monaghan, S. (2021). Countering Hybrid Warfare: So What for the Future Joint Force? *PRISM: The Journal of Complex Operations*, 8 (2), 82-98. https://ndupress.ndu.edu/Portals/68/Documents/prism/prism_8-2/PRISM_8-2_Monaghan.pdf
- Nurdoğan, A. K., Dur, A. İ. B. & Öztürk, M. (2017). Türkiye'nin Mülteci Sorunu ve Suriye Krizinin Mülteci Sorununa Etkileri. *İş ve Hayat*, 2 (4), 217-238. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/299579>.
- Official Site of the President of Russia and the Presidential Executive Office. (2022). *Address by the President of the Russian Federation*. <http://en.kremlin.ru/events/president/news/67843> Erişim Tarihi: 03.12.022.
- Özer, Y. (2018). Savaşın Değişen Karakteri: Teori ve Uygulamada Hibrit Savaş. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 7 (1), 29-56. DOI:10.28956/gbd.422724.
- Özkan, Y. (2018). Hollanda diaspora vergisi alan Eritre'nin temsilcisini sınır dışı etti. *BBC News Türkçe*. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42727716> Erişim Tarihi: 03.12.2022
- Rogin, J. (2016). How Russia Is 'Weaponizing' Migration to Destabilize Europe. *Bloomberg*. <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2016-03-24/how-russia-is-weaponizing-migration-to-destabilize-europe#xj4y7vzkg> Erişim Tarihi: 02.12.2022.
- Russia has issued 720,000 fast-track passports in separatist-held areas of eastern Ukraine. (2022). *Euronews*. <https://www.euronews.com/2022/02/17/russia-has-issued-720-000-fast-track-passports-in-separatist-held-areas-of-eastern-ukraine> Erişim Tarihi: 03.12.2022.
- Russian Involvement in the Syrian Civil War. *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Russian_involvement_in_the_Syrian_civil_war Erişim Tarihi: 02.12.2022.

- Schoemaker, H. (2019). Allegations of Russian Weaponized Migration Against the EU with the Blackest Intention? *Militaire Spectator*, 188 (7/8), 360-373. <https://www.militairespectator.nl/thema/internationale-veiligheidspolitiek/artikel/allegations-russian-weaponized-migration-against-eu>.
- Steger, N. D. (2017). *The Weaponization of Migration: Examining Migration as a 21st Century Tool of Political Warfare* (Yüksek Lisans Tezi). Naval Post Graduate School, Monterey, California.
- Szymański, P., Żochowski, P. & Rodkiewicz, W. (2016). Enforced Cooperation: the Finnish-Russian migration crisis, Ośrodek Studiów Wschodnich (OSW) Centre for Eastern Studies. <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2016-04-06/enforced-cooperation-finnish-russian-migration-crisis>
- Teitelbaum, M. S. (1984). Immigration, Refugees, and Foreign Policy. *International Organization*, 38 (3), 429-450.
- Teslova, E. (2022). West declared 'hybrid war' on Russia, says Lavrov. *AA News*. <https://www.aa.com.tr/en/europe/west-declared-hybrid-war-on-russia-says-lavorv/2588192>
- UNHCR. Registered Syrian Refugees, Operational Data Portal, Refugee Situations <https://data.unhcr.org/en/situations/syria/location/113> Erişim Tarihi: 03.12.2022.
- Up In Flames: Humanitarian Law Violations and Civilian Victims in the Conflict over South Ossetia. (2009) *Human Rights Watch*. <https://www.hrw.org/report/2009/01/23/flames/humanitarian-law-violations-and-civilian-victims-conflict-over-south> Erişim Tarihi: 04.12.2022.
- Weiner, M. (1992). Security, Stability, and International Migration. *International Security*, 17 (3), 91-126. <https://doi.org/10.2307/2539131>.
- Wither, J. K. (2016). Making Sense of Hybrid Warfare. *Connections*, 15 (2), 73-87. <https://www.jstor.org/stable/26326441?seq=1>.